

УДК 340.143, 159.9

А- 43

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою ВНПЗ «Дніпровського гуманітарного університету» від 08.02.2024 р. (протокол № 5)

А-43 Актуальні проблеми юриспруденції та психології: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 15 грудня 2023 р.). Дніпро: ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. 218 с.

Збірник конференції містить матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми юриспруденції та психології» (15.12.2023), у роботі якої взяли участь здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти закладів вищої освіти України.

Матеріали науково-практичної конференції надруковані в авторській редакції.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

докт. юрид. наук, проф. **Олег КИРИЧЕНКО** (*голова*); канд. юрид. наук, доц. **Тетяна ЛЕЖНЄВА** (*заст. голови*); **Андрій МІРОШНИК** (*секретар*); канд. юрид. наук **Сергій ДУБОВ**, докт. юрид. наук, проф. **Вадим НЕГОДЧЕНКО**, докт. юрид. наук, доц. **Сергій ПЕНЬКОВ**, канд. псих. наук, доц. **Людмила ПРІСНЯКОВА**, докт. псих. наук, доц. **Олександр САМОЙЛОВ**

© ВНПЗ ДГУ, 2023

© Автори, 2023

Станчуляк Ельвіра Юріївна

здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник

Варакута Марина Леонідівна

викладач кафедри психології
Дніпровського гуманітарного університету,
аспірантка Класичного приватного
університету, м. Запоріжжя

СІМЕЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ДИТИНСТВА ТА РИЗИК ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА У ДОРОСЛОМУ ВІЦІ

Впродовж багатьох років насильство стало дуже актуальною проблемою як в суспільстві так і в країні загалом. За перші п'ять місяців цього року випадки саме домашнього насильства зросли на 51% порівняно з тим же періодом минулого року. Домашнє насильство – це форма насилля, яка відбувається в межах сім'ї або між партнерами в їх інтимних стосунках, ця форма насилля може бути як фізичною так і емоційною, також фіксуються й сексуальне насильство та контроль одного партнера над іншим [1]. Домашнє насильство продовжує зростати з кожним роком, ця проблема постає дуже гостро в суспільстві та стає одним із головним фактором небезпеки людини в соціумі. Точної статистики надати складно, так як цифри постійно змінюються, а про багатьох випадків навіть не відомо, бо не усі звертаються про допомогу та говорять про насилля. Існує безліч факторів, котрі можуть сприяти погіршенню ситуації з насиллям в цілому та провокувати агресивну поведінку. Пропонуємо розглянути як сімейне середовище дитини може впливати на ризик домашнього насилля в дорослому віці.

З самого народження дитину оточують її батьки, вони піклуються про неї та виховують її впродовж більшої частини її життя, передають свій досвід та навички. Увесь досвід та враження, отримані дитиною, залишаються з нею на все її життя. Вплив насильницького виховання можна поділити на два типи:

1. Прямий вплив – коли дитина стає жертвою домашнього насилля, це можуть бути фізичні дії, або емоційний тиск, контроль або сексуальне насилля.

2. Непрямий вплив – коли дитина стає спостерігачем, свідком насилля між батьками або родичами, це також можуть бути як фізичне так і емоційне насилля, сексуальне або контроль одного партнера над іншим.

Як прямий так і непрямий вплив залишають слід на все життя дитини та мають погані наслідки в дорослому віці. Насилля в сім'ї дитини може провокувати та підвищувати ймовірність домашнього насилля в майбутньому. Будь-які насильницькі дії над дитиною мають серйозні наслідки, одним з

варіантів такого виховання може бути відтворення цього циклу насильства в майбутньому, особливо домашнього насильства. Такий підхід розв'язання конфліктів може передаватися із покоління в покоління. Дитяче насильство може сильно вплинути на психологічний розвиток особистості в майбутньому [2]. Особистість може зростати з переконанням, що насильство це норма, і що конфліктні ситуації вирішуються тільки так.

Якщо ми кажемо про прямий вплив насильства над дитиною, то крім того, що дитина буде вважати це нормою, ще може потрапити за ґрати. Більшість випадків фізичного домашнього насилля мають плачевні наслідки, а саме смерть і відкриття кримінальної справи. Навіть тілесні ушкодження можуть відноситися до кримінальних правопорушень. Пряме насилля над дитиною може мати прямі наслідки, але слід пам'ятати, що не всі люди, які в дитинстві пережили насилля, стають злочинцями і вважають, що насилля це норма.

Непрямий вплив насилля також має свої наслідки. Для здорового виховання та розвитку дитини, окрім уваги і виховання батьків, потрібна спокійна обстановка, щоб дитина відчувала себе в безпеці. Також затишок та спокій в родині сприяє здоровому розвитку нервової системи дитини. Багато дорослих вважає, що малюки нічого не розуміють, тому часто влаштовують розборки прямо в присутності дитини. Так, дитина в силу свого віку дійсно не розуміє, про що говорять батьки, але вона відчуває тембр голосу. Її сенсорні аналізатори починають активно розвиватись, тому дитина може сприймати інтонацію, з якою говорять дорослі та відчувати небезпеку.

Ризик виникнення домашнього насильства може значно залежати від різних факторів, серед яких особливе значення мають батьківські стилі виховання, комунікація в сім'ї та рівень підтримки. Розглянемо ці аспекти ближче:

Батьківські стилі виховання:

Авторитарний стиль: Строгість, контроль та вимагання без значного надання пояснень чи обґрунтувань. Діти, які виростають під авторитарним контролем, можуть розвивати проблеми зі становленням самостійності та власної ідентичності. У дорослому віці це може виявитися у відсутності навичок управління власними емоціями та реакціями на стресові ситуації. Бажання виходити з-під контролю може призводити до конфліктів у власних сім'ях, включаючи можливість виникнення домашнього насильства через спроби відірватися від авторитарного впливу.

Демократичний (демократично-авторитарний) стиль: Більш демократичний підхід до виховання, який поєднує структуру та підтримку, може зменшити ризик насильства. Діти, виховані за цим підходом, можуть набути більше навичок саморегуляції та взаєморозуміння. Однак, якщо цей стиль виявиться занадто строгим або втратить баланс, то дорослі особистості можуть стикатися з труднощами в управлінні конфліктами, що, в свою чергу, може впливати на ризик домашнього насильства через неефективні стратегії вирішення конфліктів.

Індиферентний стиль виховання: Діти, які виростають у сім'ях з індиферентним стилем виховання, можуть виробити низький рівень соціальних навичок та відчуття впевненості. У дорослому віці це може викликати низьку самооцінку та відсутність навичок розв'язання конфліктів та виявитися у відносинах, де вони можуть допускати негативне поведіння чи стати жертвами насильства через відсутність вміння встановлювати границі та захищати свої інтереси.

Якість комунікацій в сім'ї: Відкритість та співпраця: Вміння вільно спілкуватися, слухати та розуміти один одного може знизити напругу та конфлікти в сім'ї. Конфліктна комунікація: Неконструктивна або агресивна комунікація може збільшити ризик насильства та конфліктів.

Рівень підтримки та співчуття: Емоційна підтримка: Наявність підтримки, емоційного зв'язку та взаєморозуміння в сім'ї може зменшити напруження та конфлікти. Соціальна підтримка: Сприятливе соціальне середовище, наявність зовнішньої підтримки та ресурсів для сім'ї можуть зменшити ризик насильства.

Батьківські підходи, що поєднують в собі структуру, підтримку та емоційну рівновагу, зазвичай сприяють створенню позитивного та безпечного сімейного середовища. Добре збалансовані виховні підходи, сприятлива комунікація та наявність підтримки можуть допомогти знизити ризик виникнення домашнього насильства у сім'ї.

За статистикою кожна десята, або навіть п'ята, дитина стає свідком домашнього насилля. Діти, які не є жертвами, все одно можуть потрапити в групу ризику з проблемами фізичного та психологічного здоров'я. Гучні скандали, биття посуду, гупання дверми, всі ці агресивні дії та напружена атмосфера в квартирі всилає гострий страх у дитини. Навіть коли все стихне, дитина все одно може відчувати страх, в майбутньому це може стати патологічним страхом. Через випадки жорстокості, у дитини може з'являтися хибне відчуття провини, начебто усі скандали через неї [2]. Діти, які стали свідками домашнього насилля частіше мають тривогу, депресію, проблеми з емоційною регуляцією та імпульсивну поведінку. У майбутньому таким особистостям важко побудувати відносини в соціумі, важко визначитися з метою в житті та їх бажаннями. Такі особистості вже у власній сім'ї можуть повертати до тиранських методів та аб'юзивних відносин. Однією з жорстких психологічних форм емоційного насилля є газлайтинг. Партнер вводить в оману та маніпулює особою, ставить її в таке положення, яке підштовхує до сумнівів у власних діях та пам'яті, сприйнятті реальності, змушує сумніватись у власних думках та почуттях.

Діти, що переживають травматичні події та стрес у сім'ї, можуть бути суттєво вразливими у відносинах у дорослому віці. Ось деякі види травм та стресу, які можуть вплинути на їхню поведінку та підвищити ризик стати жертвою чи винуватцем домашнього насильства:

Фізичне насильство: Діти, які були свідками або жертвами фізичного насильства у сім'ї, можуть переносити цей досвід у дорослий вік. Це може

призвести до різних форм агресії чи, навпаки, стати причиною самотніх поведінкових стратегій.

Емоційне та психічне насильство: Діти, які виростають у сім'ї з емоційним та психологічним насильством, можуть розвивати проблеми зі стабільністю емоцій та соціальним взаємодією. Це може призвести до низки психологічних проблем, таких як депресія, тривожність, низька самооцінка.

Неконтрольований стрес: Сімейні стреси, такі як розлучення батьків, фінансові труднощі або хвороба когось із сім'ї, можуть впливати на стабільність та безпеку дитинства. На дорослому етапі це може виражатися у відчутті нестабільності та потребі контролю.

Сексуальне насильство: Діти, які стали жертвами сексуального насильства, можуть мати складнощі з формуванням здорових інтимних відносин у дорослому віці. Це може вплинути на їхню сексуальну ідентичність та взаємини з іншими людьми.

Сімейна дисфункція: Нестабільність у взаємин із батьками, низький рівень сімейної підтримки та комунікаційні проблеми можуть стати основою для виникнення агресивної поведінки або, навпаки, низької віри в себе та недолюбові до себе.

Ці травматичні досвіди можуть суттєво вплинути на психологічний розвиток особистості. Люди, які пережили травматичне дитинство, мають великий ризик повторення цих паттернів у своєму власному житті, включаючи ризик стати винуватцем чи жертвою домашнього насильства. Розуміння цих процесів є важливим для розроблення ефективних стратегій психологічної підтримки та профілактики.

У підсумку можна констатувати, що вплив сімейного середовища на дитинство має важливий і довготривалий характер, формуючи основи особистості та визначаючи динаміку подальшого життя. У випадках, коли сім'я стає ареною насильства, ризик розвитку дитини у вторинному агресорському чи жертвовному статусі у дорослому віці значно зростає. Ключовими аспектами цього процесу є виникнення стресу та психічної травми, передача циклу насильства та збільшення ризику потрапляння у відносини з домашнім насиллям у подальшому. Запобігання домашнього насильства вимагає комплексного підходу, включаючи роботу з сім'ями, надання психологічної допомоги батькам та дітям, а також проведення профілактичних заходів, спрямованих на підвищення освіченості стосовно вирішення конфліктних ситуацій та наслідків будь-якої форми насильства. Такі інтервенції сприяють не лише зменшенню випадків домашнього насильства у дорослому віці для тих, хто пережив насильство в дитинстві, але й сприяють загальній освіченості та профілактиці у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми сімейного насильства: монографія Перцева Т.О., Огоренко В.В., Кожина Г.М., Зеленська К.О., Носов С.Г., Терьошина

І.Ф., Гненна О.М., Мамчур О.Й., Тимофєєв Р.М., Шорніков А.В.; за заг. ред. проф. Т.О.Перцевої та проф. В.В. Огоренко. Дніпро, 2021 р. с. 13-14.

2. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. – К.: ФОП Нічога С.О. 2020 р. с. 58-59.

3. Насильству немає виправдання : добірка матеріалів на допомогу протидії насиллю. Сумська обл. універс. наук. б-ка; уклад. Т. І. Касьяненко, Ж.П. Швачко – Суми, 2017 р. с. 33.

Тиха Катерина Вікторівна

здобувач вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти
Дніпровського гуманітарного університету

Пріснякова Людмила Макарівна

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

У сучасному суспільстві відбуваються складні соціально-економічні зміни. Тривога («безпідставний страх») – негативний емоційний стан, що виникає в ситуаціях невизначеної загрози й проявляється в очікуванні неблагополучного розвитку подій. Тривога зазвичай пов'язана з очікуванням невдач в соціальній взаємодії та часто буває обумовлена неусвідомленістю джерела небезпеки.

Особистості з високою особистісною тривожністю більш часто реагують навіть на нейтральні стимули хвилюванням, тривожністю, страхом. Показано існування генетичної схильності до соціального страху, що проявляється в боязні аудиторії. Діти з «розгальмованим» типом поведінки відрізняються стійкою соціабельністю, балакучістю, спонтанно виникаючими емоціями. Діти з «загальмованим» темпераментом лякливі, сором'язливі, поводять себе тихо. Їх вирізняє низький поріг страху на новизну в соціальному оточенні. У сильно загальмованих дітей виявлений більш високий у порівнянні з нормальними дітьми вміст в крові кортизону – гормону стресу, й негативних реакцій. Рівень кортизону вище нормального зберігається у них навіть уві сні.

Деякі науковці наголошують на такій важливій ознаці тривожності, як *спрямованість у майбутнє* (У. Макдаугал, С. Мадді, П. Тилліх, Ч. Рікрофт). Вченими виокремлено джерела тривожності: *значуща людина* (Г. Салліван, К. Хорні), *внутрішньоособистісні* (Д. МакКлеланд, Р. Мей, К. Роджерс, Е. Фром, К. Юнг), *перинатальні* (С. Гроф, О. Ранк). Сучасні емпіричні дослідження щодо вивчення психологічних детермінант, проявів тривоги, тривожності та